

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційне дослідження
Мітової Олени Олександрівни на тему «Теоретико-методичні основи
контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного
вдосконалення» подану на здобуття наукового ступеня
доктора наук з фізичного виховання і спорту
зі спеціальності 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт

Актуальність теми дисертації. Останніми роками зростає популярність командних спортивних ігор у той же час потребує оновлення знань у теорії і методиці підготовки спортсменів, сучасних досліджень які базуються на контролі та управлінні тренувальним процесом багаторічної підготовки.

Однак, не зважаючи на велику кількість наукових публікацій останнього десятиріччя з вирішення актуальних питань спортивних ігор, контроль, який, за визначенням В. М. Платонова (2015), є важливим інструментом планування та управління процесом підготовки, починаючи від формування та реалізації кількісних та якісних характеристик у системі багаторічної підготовки та завершуючи здійсненням зворотних зв'язків між спортсменом та тренером у процесі тренувальних занять під час вирішення часткових завдань техніко-тактичної, фізичної або психологічної підготовки, представлений у науково-методичній літературі тільки як складова для вирішення інших проблем, однак не входить до цілісної системи знань, в якій органічно взаємопов'язані контроль з етапами багаторічної підготовки, з періодами річного циклу, рівнем кваліфікації, віковими особливостями спортсменів, ігровим амплуа та соціальним статусом у команді.

Також важливим у зазначеній роботі є й те, що програми та навчальні плани, які діють у системі вітчизняного спорту, будувалися на принципах, сформованих ще в 1950-ті роки, та не відображають повною мірою масиву знань і практичного досвіду, накопиченого в напрямку раціональної побудови багаторічної підготовки та системи контролю, орієнтованої на повне розкриття індивідуальних можливостей кожного спортсмена в оптимальній віковій зоні. Така ситуація значно ускладнює реалізацію цих знань у спортивній практиці.

У зв'язку із зазначеним вище актуальними є систематизація наявного

масиву знань про контроль у командних спортивних іграх і приведення його до цілісної системи; здійснення додаткових експериментальних досліджень для накопичення даних, де їх не вистачає, чи вони містять різний характер, що не дозволяє повною мірою створити єдину систему, яка передбачає практичну реалізацію індивідуальних можливостей гравців та команди в цілому.

Дисертаційну роботу виконано згідно зі «Зведеним планом НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2011-2015 рр.» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України за темою: 2.6 «Теоретико-методичні основи вдосконалення тренувального процесу та змагальної діяльності в структурі багаторічної підготовки спортсменів» (номер держреєстрації 0111U001168) та Тематичним планом наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр., тема «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення» (номер держреєстрації 0116U003012).

Роль автора, як співвиконавця теми, полягала в організації та проведенні експериментальних досліджень, у науковому теоретичному обґрунтуванні та розробці системи контролю в командних спортивних іграх для оптимізації управління процесом багаторічної підготовки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Достовірність отриманих наукових результатів та їх новизна.

У дисертаційній роботі відповідно до теми дослідження на основі сучасних наукових підходів визначено об'єкт (управління підготовкою та контроль підготовленості спортсменів в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення) і предмет дослідження (уніфікована система контролю в процесі багаторічного вдосконалення підготовки спортсменів у командних спортивних іграх та технологія її реалізації), що відповідають меті та завданням роботи.

У роботі використовувались адекватні до вирішення завдань методи дослідження: методи теоретичного рівня дослідження; методи емпіричного

рівня дослідження; методи математичної статистики.

До найбільш значущих наукових результатів треба віднести те, що автором вперше: сформовано систему знань, що розглядає контроль в органічному взаємозв'язку з етапами багаторічної підготовки; періодами річного циклу; видами підготовки; рівнем кваліфікації, віковими особливостями спортсменів; ігровими амплуа та психосоціальним статусом в команді; розроблено підхід до розробки системи комплексного контролю підґрунтям якого виступають принципи та положення системного, комплексного, особистісно-діяльнісного, диференційованого та індивідуального підходів; обґрунтовано та розроблено концепцію формування системи контролю в процесі багаторічного вдосконалення у командних спортивних іграх; створено уніфіковану комплексну систему контролю для командних спортивних ігор в процесі багаторічного вдосконалення; обґрунтовано алгоритм комплексного контролю підготовленості баскетболістів на різних стадіях та етапах багаторічного вдосконалення; систематизовано критерії контролю спортсменів у командних ігрових видах спорту; обґрунтовано тести контролю спортсменів у командних ігрових видах спорту; сформована система оцінки, підґрунтям якої виступили підходи, що застосовуються у командних спортивних іграх в світі та в Україні; обґрунтовано і експериментально перевірено технологію реалізації системи контролю; здійснено порівняльний аналіз системи контролю в Україні з системами контролю в командних спортивних іграх у провідних країнах Європи й світу; визначено провідні чинники, що обумовлюють рівень інтегральної підготовленості висококваліфікованих спортсменів у командних спортивних іграх.

Практична значущість одержаних результатів полягає у тому, що на основі теоретичного аналізу та експериментальних досліджень сформовано цілісну систему знань щодо контролю в командних спортивних іграх для оптимізації управління процесом багаторічної підготовки. Розроблений алгоритм, технологія реалізації та організаційно-методичні умови системи контролю можуть бути використані у різних командних ігрових видах спорту на етапах багаторічного вдосконалення. Апробовані система критеріїв, система

тестів та система оцінки підготовленості атлетів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх можуть використовуватися для оптимізації управління підготовки на конкретних етапах багаторічного вдосконалення.

Результати дослідження представлено в навчальній програмі для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності та спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю.

Основні результати дослідження викладено у 75 друкованих працях, серед яких: 38 статей – у наукових фахових виданнях України; 1 – у журналах, які індексуються у наукометричній базі Web of science; 8 – у закордонних виданнях за напрямом дисертації, 27 – апробаційного характеру, 6 (2 монографії, 3 навчальних посібника, 1 навчальна програма для ДЮСШ, СДЮСШОР, УОР та ШВСМ з баскетболу) – які додатково відображають результати дослідження; 4 свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір.

Характеристика основних положень дисертаційної роботи. Дисертаційна робота складається з анотацій, списку робіт автора, вступу, семи розділів, практичних рекомендацій, висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Обсяг основного тексту дисертації складає 415 сторінок. Робота вміщує 75 таблиць та ілюстрована 49 рисунками. Список використаних літературних джерел вміщує 592 найменування, з яких 490 – кирилицею та 102 – латиницею.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, вказано на зв'язок з науковими планами, темами; сформульовано мету та завдання дослідження, визначено об'єкт і предмет, представлено методологію дослідження, розкрито наукову новизну та практичну значущість одержаних результатів, визначено особистий внесок здобувача в спільних опублікованих наукових працях, подано інформацію про апробацію і впровадження результатів дослідження, визначено кількість публікацій автора за темою дисертації, структуру та обсяг роботи.

У **першому розділі «Сучасний стан дослідження контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення як наукової**

проблеми» присвячений аналізу наукових джерел, де висвітлено: сучасні світові тенденції розвитку командних спортивних ігор; особливості підготовки спортсменів в ігрових видах спорту; формування системи контролю в спорті в ретроспективі та на сучасному етапі; підходи до оцінки стану, різних сторін підготовленості та змагальної діяльності спортсменів у командних ігрових видах спорту за даними сучасних досліджень; систему тестів та критерії оцінки різних складових підготовленості спортсменів, що застосовуються у контролі в командних спортивних іграх.

У другому розділі **«Методи та організація дослідження»** розкрито методи дослідження та загальну методику організації проведеного дослідження, яка передбачала чотири етапи.

У третьому розділі **«Порівняльна характеристика системи контролю у провідних країнах світу»** здійснено аналіз динаміки розвитку командних спортивних ігор, досліджено організацію та особливості контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення в світовій практиці, підходи до оцінки в командних спортивних іграх у різних країнах світу, порівняння організації контролю підготовленості українських та зарубіжних гравців.

У четвертому розділі **«Обґрунтування підходу та концепції формування системи контролю в процесі багаторічної підготовки у командних спортивних іграх»** розроблено ієрархічну структуру наукових знань про контроль в спортивних командних іграх, обґрунтовано комплексну систему контролю в командних спортивних іграх.

Розроблена концепція формування цілісного знання про систему контролю спортсменів в командних спортивних іграх у процесі багаторічного вдосконалення виступає складною, цілеспрямованою, динамічною системою теоретико-методологічних і методико-технологічних знань про цілісне педагогічне знання.

Концепція формування системи контролю в процесі багаторічного вдосконалення у командних спортивних іграх містить чотири складові: умови раціонального функціонування системи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення; методологічну основу забезпеченості

системи контролю спортсменів в командних спортивних іграх на етапах багаторічної підготовки з дотриманням низки принципів; організаційну основу, що полягає в інтенсифікації розвитку спортивної науки та технології за пріоритетними напрямками; принципи здійснення контролю ефективності підготовки спортсменів у командних спортивних іграх, застосування якого дозволить на практиці системно проводити його з урахуванням закономірностей розвитку спортивних ігор.

У п'ятому розділі **«Розробка уніфікованої комплексної системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення»** обґрунтовано та розроблено уніфікований алгоритм контролю гравців в командних спортивних іграх, систематизовано та доведено інформативність критеріїв і тестів для застосування в процесі контролю гравців різного віку, кваліфікації, підготовленості, на різних етапах багаторічного вдосконалення тощо.

Автором запропоновано уніфікований алгоритм контролю у командних спортивних іграх передбачає чотири основні етапи: організаційний; діагностики; оцінювання; корекції.

На першому (організаційному) етапі алгоритму необхідно встановити організаційно-управлінські компоненти підготовки гравців.

На другому етапі алгоритму – етапі діагностики – передбачено розроблення програми обстеження, що включає: вибір інформативних критеріїв; підбір тестів, показників; формування групи гравців для тестування (індивідуальний підхід; диференційовано (за групами); за командними характеристиками) й, безпосередньо, саме тестування. Підбір тестів може відбуватись як на основі навчальних програм для ДЮСШ, СДЮСШОР і ШВСМ, так і на основі експертної оцінки.

Третій етап алгоритму – етап оцінювання – передбачає виконання низки таких послідовних заходів: встановлення способу оцінювання; розроблення підходу до оцінювання; розроблення шкал оцінювання. У свою чергу, цей етап включає: 1) оцінювання змагальної діяльності; 2) оцінювання сторін підготовленості; 3) оцінювання морфотипу, антропометричних даних; 4) оцінювання фізичного розвитку, функціональних можливостей; 5) оцінювання психофізіологічних характеристик. Оцінювання змагальної діяльності має свої специфічні особливості

як у командних спортивних іграх взагалі, так і в баскетболі зокрема.

На четвертому етапі алгоритму – етапі корекції – за результатами тестування надаються висновки, рекомендації; здійснюється корекція підготовки; проводяться повторне тестування й подальша корекція навчально-тренувального процесу.

У шостому розділі **«Технологія реалізації системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення»** проведено дослідження для визначення ефективності запропонованої системи комплексного контролю та технології її реалізації в процесі підготовки гравців різного віку, підготовленості, амплуа та етапу підготовки.

Запропонована загальна технологія реалізації системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення містить мету, підходи, принципи, види контролю, об'єкт контролю, предмет контролю, організаційно-методичні умови впровадження, етапи впровадження, критерії ефективності, які пов'язані між собою та у комплексі вирішують мету оптимізації системи контролю підготовленості та змагальної діяльності спортсменів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх, з урахуванням специфічності командної гри та завдань на конкретному етапі багаторічної підготовки, відповідно до першої та другої стадії багаторічної підготовки. Технологія включала чотири послідовних модулі: перший модуль – структурно-організаційний, другий модуль – реалізаційно-діагностичний, третій – результативно-оціночний, четвертий – корекційно-управлінський.

У сьомому розділі **«Аналіз та узагальнення результатів дослідження»** здійснено узагальнення результатів дослідження і теоретичного аналізу, сформовані основні результати дисертаційного дослідження, розкрита практична та теоретична значущість проведеної роботи. У процесі дисертаційного дослідження було отримано три групи даних: результати, що підтверджують, набули подальшого розвитку та абсолютно нові.

Констатуючи високий науковий рівень виконаного дослідження, його безперечну теоретичну і практичну значущість, слід зауважити, що автору не вдалося уникнути певних недоліків у роботі, які переважно носять дискусійний

характер:

1. На погляд опонента потребує корекції об'єкт дослідження і може бути як «Управління підготовкою на основі контролю підготовленості спортсменів в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення». Оскільки первинним є контроль і на основі його здійснюється управління. Цьому є і підтвердження посилання на О. Шинкарук (с. 75), яка зазначає, що контроль – це система способів одержання такої інформації про зміни, які відбуваються в організмі спортсмена під впливом тренувань, що може бути використано для управління. У той же час не одне із завдань не містить питання щодо управління тренувальним процесом.

2. Викликає питання щодо визначення показників фізичного здоров'я, а не стан функціональних систем під впливом багаторічних тренувань. Як що це стосується етапу початкової підготовки, то це доцільно, але на етапах підготовки і реалізації можливостей річ має йти, перш за все, про функціональний стан, який дозволяє виконувати великі тренувальні і змагальні навантаження.

3. В таблиці 3.1. доцільно (в 2011 році) представити тільки рейтинг ігрових видів спорту, які і представлені у наступні роки.

4. У розділах 3.1; 3.2 та інших багато літературного огляду.

5. У розділі 3 потрібно було б в більшій мірі здійснити порівняльний аналіз систем контролю у провідних країнах світу.

6. У висновках до розділу 4 потрібно посилення, більше уваги приділити аналізу отриманих результатів.

7. Представлення у розділі 5 анкетування доцільно представити у більш ранніх розділах (4 розділ).

8. Таблиця 5.4 – не зрозуміло, за якими показниками характеризується «роботоздатність».

9. У таблицях 5.16 і 5.17 слід зазначити базовий (який?) і передзмагальний – що це - етапи чи мезоцикли?

10. В таблицях 5.21 і 5.22 – не зрозуміло, для якого рівня підготовки зазначені тести, та бажано б надати конкретні цифри.

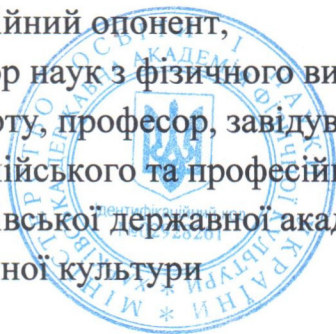
11. У таблицях 5.27 і 5.30 представлено бали, хоча є конкретні цифрові показники у кожному тесті.

12. На сторінці 359 – приводяться результати досліджень дітей 6-7 років – не зрозуміло, що за експеримент (який зміст тренувального процесу) та на сторінці 372 – не зрозуміло, яка теоретична підготовка дітей 6-7 років (які показники, бальна система оцінювання), %, одиниця вимірювання.

У цілому аналіз дисертаційної роботи О.О.Мітової з позицій її структури, логіки, обґрунтування основних результатів, наукової і теоретичної новизни, практичної значущості дають підстави вважати подану дисертацію цінною, оригінальною і цілком самостійною науковою працею. Висловлені зауваження і побажання не зменшують наукового і практичного значення роботи в цілому.

На підставі зазначеного вище вважаємо, що дисертаційне дослідження О.О.Мітової на тему «Теоретико-методичні основи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення», є самостійною і завершеною науково-дослідницькою працею, яка відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 (зі змінами), а її автор – **Мітова Олена Олександрівна** заслуговує присудження наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання та спорту за спеціальністю 24.00.01 – Олімпійський і професійний спорт.

Офіційний опонент,
доктор наук з фізичного виховання
і спорту, професор, завідувач кафедри
олімпійського та професійного спорту
Харківської державної академії
фізичної культури

Вячеслав МУЛИК